

Cuprins

Introducere și planul lucrării	63
--------------------------------------	----

CARTEA I

Despre cauzele îmbunătățirii forțelor productive ale muncii și
despre ordinea conform căreia produsele sale sunt distribuite
natural diferențelor categorii de oameni

1. Despre diviziunea muncii	69
2. Despre principiul care generează diviziunea muncii	81
3. Despre cum diviziunea muncii este limitată de marimea prețelor	87
4. Despre originea și întrebunțarea banilor	93
5. Despre prețul real și nominal al bunurilor sau despre prețul lor în muncă și prețul lor în bani	103
6. Despre părțile care compun prețul bunurilor	109
7. Despre prețul natural și prețul de piață al bunurilor	117
8. Despre salariile aferente muncii	129
10. Despre salarii și profit în diferențele utilizării ale muncii și ale capitalului	145
Partea I. Inegalitățile care apar din însăși natura utilizării lor	146

CARTEA a II-a

Despre natura, acumularea și întrebunțarea capitalului

Introducere	165
1. Despre diviziunea capitalului	169
2. Despre bani, ca o ramură particulară a capitalului general al unei societăți, sau despre costul pentru menținerea capitalului național	179
3. Despre acumularea de capital sau despre munca productivă și cea neproductivă	185

CARTEA a III-a

Despre progresul diferit al bogăției la diferite națiuni

1. Despre progresul natural al bogăției	207
2. Despre descurajarea agriculturii în vechile state ale Europei după căderea Imperiului Roman	215
3. Despre creșterea și progresul cetăților și al orașelor după căderea Imperiului Roman	233
4. Despre cum comerțul orașelor a contribuit la dezvoltarea zonelor rurale	249

CARTEA a IV-a

Despre sistemele de economie politică

Introducere	269
1. Despre principiile sistemului comercial sau mercantilist	271
2. Despre restricțiile speciale asupra importării din țări străine a acelor bunuri care pot fi produse și în țara	285

3. Despre restricțiile speciale asupra importurilor de aproape orice tip, din țările cu care se presupune că avem o balanță comercială dezavantajoasă	301
Partea a II-a. Despre absurditatea acestei restricții speciale, pe baza altor principii	301
7. Despre colonii	307
Partea a II-a. Cauzele prosperității noilor colonii	307
Partea a III-a. Avantajele pe care le-a obținut Europa din descoperirea Americii și a Capului Bună Speranță	311
9. Despre sistemele agricole sau despre acele sisteme de economie politică din perspectiva cărora produsul pământului este unică sau principală sursă de venit și avuție a oricărui țar	333

CARTEA a V-a

Despre ventul suveranului sau al statului

1. Despre cheltuielile suveranului sau ale statului	347
Partea I. Despre cheltuielile pentru apărare	347
Partea a II-a. Despre cheltuielile cu justiția	360
Partea a III-a. Despre cheltuielile cu lucrările publice și instituțiile publice	363
Articolul I. Despre lucrările și instituțiile publice destinate facilitării comerçului dintr-o societate	364
Articolul II. Despre cheltuielile destinate educației tineretului	382
Concluzie	389
2. Despre sursele ventului general sau public al societății	393
Partea I. Despre fondurile sau sursele de venit care pot apărea în mod special suveranului sau statului	393
Partea a II-a. Despre taxe	395
3. Despre datoria publică	401

Cartea I

Despre cauzele îmbunătățirii forțelor productive ale muncii și despre ordinea conform căreia produsele sale sunt distribuite natural în rândurile diferitelor categorii de oameni

1 | Despre diviziunea muncii

Cele mai mari îmbunătățiri în privința forțelor productive ale muncii, precum și ale majorității abilităților, indemânării sau judecăților direcționate spre obținerea acestora sau aplicate astfel par să fi fost efectele diviziunii muncii. Efectele diviziunii muncii, în mersul general al societății, sunt mai ușor de înțeles dacă luăm în considerare și felul în care se aplică ele în diverse manufacțuri.

Se presupune, de obicei, că diviziunea muncii a fost dusă cel mai departe în manufacturile mai degrabă nesemnificative, poate nu neapărat pentru că în acestea diviziunea muncii a fost dusă cu adevărat mai departe decât în cele de mai mare importanță, ci întrucât în acele manufacțuri neimportante destinate doar acoperirii nevoilor unui mic număr oameni, numărul total al lucrătorilor trebuie musai să fie mic, iar cei angajați în ramuri foarte diverse de muncă pot adesea să fie adunați în același spațiu de lucru, sub ochii spectatorului.

În manufacturile mai mari, pe de altă parte, care au rolul de a acoperi nevoiele mai mari ale cât mai multor oameni, fiecare ramură diferită de activitate folosește un număr atât de mare de oameni, încât e cu neputință să-i aduni pe toți în același loc. De cele mai multe ori nu poți să-i vezi adunați laolaltă decât pe cei care lucrează într-o singură branșă. De aceea, în aceste manufacțuri, munca poate realmente să fie divizată într-un număr mare de operațiuni, față de cele mai degrabă mici, unde diviziunea nu este nici măcar pe aproape

la fel de evidentă și, în consecință, este cu atât mai puțin respectată.

Să luăm un exemplu, pentru acest scop, dintr-o manufac-
tură foarte mică, dar în care diviziunea muncii a fost observată
adesea - meșteșugul făuririi acelor cu gămălie: un muncitor
necalificat pentru meseria aceasta (care a devenit distinctă ca
urmare a diviziunii muncii), neobișnuit cu folosirea mașinări-
ilor utilizate în acest scop (care, probabil, au fost inventate tot
ca urmare a diviziunii muncii) poate că ar reuși, de-a lungul
unei zile întregi, folosindu-și toate calitățile, să facă un ac-
oricum, cu siguranță că nu ar face 20 de ace. Dar, la cum sunt
conduse azi aceste afaceri, nu doar că întreaga sa muncă devi-
ne o ramură de activitate distinctă, dar este și divizată într-o
serie de subramuri, dintre care o mare parte reprezintă ramuri
de sine stătătoare. Cineva poate să se ocupe cu trefilarea, altul,
cu îndreptarea acelor, un al treilea le taie, al patrulea le ascute
la capăt, al cincilea le pilește la capăt pentru a le fi atașată
gămălia; producerea gămăliei poate necesita 2-3 operațiuni
distingătoare, iar atașarea ei, o afacere în sine; vopsitul gămăliilor
în alb, o alta - și chiar ambalarea lor poate fi o activitate dis-
tingătoare; astfel, importantul proces de producere a unui ac cu
gămălie poate fi divizat în aproximativ 18 operațiuni distincțe,
care, în anumite manufac-
tură, sunt, fiecare, realizate de altă
persoană - deși, în altele, se poate ca o singură persoană să se
ocupe de două sau trei operațiuni. Am văzut o astfel de manu-
factură, unde lucrau zece persoane, dintre care unii realizau,
din această cauză, două sau trei operațiuni. Dar, deși erau
foarte săraci și, drept urmare, nu prea obișnuiți cu mașinăriile
necesare, puteau, dacă se străduiau, să facă, împreună, apro-
ximativ șase kilograme de ace cu gămălie pe zi. Într-o jumătate
de kilogram sunt până la 4.000 de ace cu gămălie de mărime
mijlocie. În consecință, cele zece persoane ar putea face,

împreună, până la 48.000 de ace cu gămălie pe zi. Ceea ce înseamnă că fiecare persoană care ar realiza a zecea parte din cele 48.000 de ace cu gămălie ar face 4.800 de astfel de produse pe zi. Dar dacă fiecare dintre ei ar fi lucrat separat și independent – și fără ca vreunul să fi fost instruit special pentru această meserie anume –, probabil că niciunul dintre ei n-ar fi reușit să facă nici 20, sau poate nici măcar unul, adică nici măcar a două sute patruzecea parte sau, în cel mai rău caz, nici măcar a patru mii opt suta parte din ceea ce sunt ei capabili să producă în prezent, drept consecință a unei împărțiri și combinări adecvate a diferitelor operațiuni.

În orice alt meșteșug sau manufactură, efectele diviziunii muncii sunt asemănătoare celor din acest domeniu mai nesemnificativ – deși, în multe dintre ele, munca nu poate fi nici subdivizată prea tare, nici redusă la operațiuni atât de simple. Totuși, diviziunea muncii, atât cât poate ea să fie implementată, conduce, pentru fiecare meșteșug, la o creștere proporțională a forțelor productive ale muncii. Separarea meșteșugurilor și a meserilor unele de altele pare să fi avut loc ca o consecință a acestui avantaj. Dar chiar și această separare este dusă pe cele mai înalte culmi, în general, tot în acele țări care se bucură de cel mai înalt grad de industrializare și dezvoltare – ceea ce muncește, într-o societate rudimentară, o singură persoană reprezintă munca mai multor persoane diferite într-o societate mai avansată. Într-o societate avansată, fermierul e doar fermier, iar manufacturierul, nimic altceva decât un manufacturier.

Munca necesară pentru a produce un obiect de la un capăt la altul este aproape întotdeauna împărțită între un mare număr de persoane. Și cât de multe sunt aceste meserii diferite folosite în fiecare dintre branșele manufacturilor care prelucrăză irul și lâna, de la cultivatorii de în și producătorii lânii la înălbitorii și călcătorii de pânză, la boiangii și la cei care dau

postavul la piuă! E adevărat că agricultura, prin natura sa, nu prea suportă atât de multe subdiviziuni ale muncii și nici o separare atât de completă a unei meserii de alta – cum se întâmplă cu manufacturile. E aproape imposibil să facem o demarcație atât de clară între treburile crescătorului de animale și cele ale cultivatorului de porumb, cum există între meseeria dulgherului și cea a fierarului. Torcătoarea este aproape întotdeauna o persoană diferită de țesătoare, dar plugarul, discitorul, secerătorul și culegătorul de bumbac sunt adesea una și aceeași persoană. Și cum necesitatea acestor tipuri de activități este recurrentă, cu fiecare anotimp, e imposibil ca o persoană să fie angajată tot anul într-o și aceeași activitate dintre cele de mai sus. Impossibilitatea de a separa complet și total diferențele munci din agricultură este, probabil, și motivul pentru care forța de producție a muncii, în această direcție, nu a ținut pasul cu progresele acestei productivități în ceea ce privește manufacturile. E adevărat, națiunile cele mai bogate și depășesc, în general, toți vecinii atât în ceea ce privește agricultura, cât și producția de bunuri – dar se disting mai mult prin progresele în ceea ce privește cea din urmă ramură menționată. Pământurile lor sunt, în general, mai bine cultivate și, dedicându-li-se mai multă muncă și mai multe cheltuieli, produc mai mult, în raport cu mărimea și cu fertilitatea naturală a pământului. Dar, adesea, această superioritate a producției nu este doar rezultatul superiorității muncii și a investițiilor. În agricultură, munca depusă în țările bogate nu este întotdeauna mai productivă în sine decât cea din țările sărace – sau, cel puțin, nu este cu mult mai productivă, aşa cum se întâmplă în cazul manufacturilor. Așa încât porumbul din țările bogate nu va fi mai ieftin, odată ajuns pe piață, decât porumbul de aceeași calitate din țările sărace. Porumbul din Polonia este la fel de ieftin ca porumbul de aceeași calitate din Franța, în

ciuda mai marii bogății și a mai marelui progres din această din urmă țară. Porumbul din Franța, în provinciile cultivatoare de porumb, este la fel de bun, iar în unii ani, e la același preț cu cel din Anglia, deși, în termeni de bogăție și progres, Franța este, poate, inferioară Angliei. Terenurile cultivate cu porumb în Anglia sunt, totuși, mai bine îngrijite decât cele din Franța, iar cele din Franța, se spune, sunt mai bine îngrijite decât cele din Polonia. Și, deși țara mai săracă, în ciuda cultivării inferioare, poate, într-o oarecare măsură, să rivalizeze în ceea ce privește prețul scăzut și calitatea porumbului său, ea nu se va putea ridica la același nivel al competiției în ce privește mărfurile sale manufacture - mai ales dacă aceste produse se potrivesc mai bine solului, climatului sau situației țării mai bogate. Mătăsurile franțuzești sunt mai bune și mai ieftine decât cele englezesc, deoarece manufactura de mătase, cel puțin din cauza taxelor mari impuse importului de mătase naturală neprelucrată, nu se potrivesc într-atât climatului englezesc precum celui francez. Dar echipamentele de prelucrare a lânii, precum și lâna brută din Anglia sunt, dincolo de orice comparație, superioare celor din Franța - și, de asemenea, mult mai ieftine la aceeași calitate. În Polonia, se zice, aproape că nu există niciun fel de manufacture, firește, cu excepția celor casnice, rudimentare - fără de care nicio țară nu poate subzista.

Această creștere exponentială a cantității de muncă pe care același grup de oameni este capabil să o îndeplinească, drept consecință a diviziunii muncii, se datorează unui set de trei circumstanțe diferite: în primul rând, creșterii îndemânerii fiecărui muncitor în parte; în al doilea rând, economisirii acestui timp care în mod obișnuit se pierdea prin trecerea de la o operațiune la alta; și, în cele din urmă, inventării unui mare număr de mașinării care ușurează și reduc munca, permitând unei singure persoane să facă munca mai mulțor oameni.

Mai întâi, îmbunătățirea dexterității lucrătorilor duce cu necesitate la creșterea cantității de muncă pe care aceștia o pot efectua; cât privește diviziunea muncii, prin reducerea muncii fiecărei persoane la o operațiune simplă și prin transformarea acestei operațiuni în singura preocupare a vieții sale, ea duce cu necesitate la creșterea exponențială a dexterității muncitorului. Un fierar obișnuit, care, deși învățat cu mânerul ciocanului, nu s-a ocupat cu fabricarea cuielor, abia de va reuși, în anumite ocazii, dacă va fi obligat să încerce acest lucru, să facă vreo 200-300 de cuie pe zi – și nici acelea prea reușite. Un fierar care face de obicei și cuie, dar a cărui ocupație principală nu este cea de făuritor de cuie, ar putea, dacă și-ar pune întreaga măiestrie în joc, să facă ceva mai bine de 800 de cuie pe zi. Am văzut însă niște băieți, niciunul peste 20 de ani, care nu muncașeră niciodată în alt domeniu decât în producția de cuie și care, când se străduiau, putea face, fiecare, câte 2.300 de cuie pe zi. Oricum, realizarea unui cui este, fără îndoială, una dintre cele mai simple operațiuni. Aceeași persoană suflă în foale, înțețește sau astupă focul, când e cazul, tot ea încălzește fierul și făurește fiecare parte a cuiului; pentru făurirea măciuliei, este obligată să schimbe uneltele. Diferitele operațiuni din care este compusă realizarea unui ac cu gămălie sau a unui nasture de metal sunt subdivizate, devenind mult mai simple, iar îndemânarea persoanei a cărei viață întreagă se învârte în jurul făuririi unei operațiuni este de obicei cu mult mai mare. Rapiditatea cu care sunt realizate unele dintre operațiunile acestor meșteșuguri o depășește pe cea a omului obișnuit – cei care nu i-au văzut niciodată nici nu i-ar crede capabili să atingă această viteză.

În al doilea rând, avantajul obținut prin economisirea timpului pierdut în trecerea de la un gen de muncă la altul este mult mai mare decât am fi capabili să ne imaginăm la prima

vedere. E imposibil să treci foarte repede de la o activitate la alta, desfășurată într-un alt loc și cu unelte destul de diferite. O țesătoare de la țară, care se mai ocupă și de o mică fermă, trebuie că pierde o grămadă de timp pentru a trece de la războiul de țesut la câmp și de la câmp înapoi la război. Când cele două activități se pot desfășura în același spațiu de lucru, timpul pierdut este, fără îndoială, mai mic. Totuși, chiar și așa, e o pierdere considerabilă. Oamenii lenevesc de obicei o clipă când trec de la o activitate la alta. Când încep activitatea cea nouă, arareori sunt pasionați și plini de tragere de inimă; nu au mintea acolo, cum se spune, iar o vreme, mai degrabă se joacă decât se ocupă cu seriozitate de treabă. Obiceiul de a tândăli și cel al muncii indolente, de măntuială, dobândit natural – sau mai degrabă, în mod necesar – de către oamenii de la țară care sunt obligați să-și schimbe la jumătate de oră activitatea și uneltele și să se ocupe, cu propriile mâini, de douăzeci de lucruri diferite de-a lungul unei zile, aproape în fiecare zi a vieții lor, îi face aproape întotdeauna să devină silnici și leneși, incapabili să se dedice cu hotărâre chiar și necesităților celor mai presante. De aceea, indiferent de deficiențele în materie de dexteritate, singură, această cauză trebuie că reduce considerabil cantitatea de muncă pe care sunt capabili să o efectueze.

În al treilea și cel din urmă rând, toată lumea trebuie să realizeze că munca este mult ușurată și redusă prin folosirea unor mașinării adecvate. Nu e nevoie să dau exemple. Mă voi mulțumi să precizez deci că inventarea tuturor acestor mașini care ușurează și reduc atât de mult munca pare să se fi datorat, la origini, tot diviziunii muncii. Este mult mai probabil că oamenii să descopere modalități mai usoare și mai la îndemână de a obține un obiect atunci când întreaga atenție a mintii lor se îndreaptă spre acel obiect – decât atunci când este

disipată într-o grămadă de direcții. Dar, ca o consecință a diviziunii muncii, atenția întreagă a unui om ajunge să se directioneze în mod natural spre un obiect foarte simplu. Astfel, e normal să ne așteptăm ca vreunul dintre oamenii angajați într-o activitate particulară să găsească rapid metode mai ușoare și mai la îndemână de a realiza respectiva activitate, dacă natura acesteia permite astfel de îmbunătățiri. O mare parte a mașinăriilor folosite în manufacturile unde munca este subdivizată la maximum au fost, la origini, o inventie a unor muncitori obișnuiți care, fiind ei însiși angajați în realizarea unei operațiuni foarte simple, și-au direcționat în mod natural toate gândurile spre găsirea metodelor celor mai ușoare și la îndemână de realizare a acesteia. Celor care sunt obișnuiți cu vizitarea acestui gen de manufacturi trebuie că li s-au arătat adesea mașinării foarte frumoase, care au fost inventii ale unui muncitor sau ale altuia, pentru a-și ușura și grăbi realizarea părții sale de muncă. La primele motoare cu ardere (acesta fiind primul nume al actualelor motoare pe aburi), un băiat era angajat ca, în permanentă, să deschidă și să închidă, alternativ, valva de comunicare dintre boiler și cilindru, în funcție de cum cobora sau urca pistonul. Unul dintre acești băieți, care prefera să se joace cu tovarășii săi, a observat că, dacă legă o sfoară de mânerul valvei de deschidere de o altă parte a mașinăriei, valva se deschidea și se închidea fără ajutorul său, lăsându-i libertatea de a se distra cu colegii. Una dintre cele mai mari îmbunătățiri care au fost aduse acestei mașinării, de la inventarea sa, a fost descoperirea aceasta realizată de un băiat care voia să muncească mai puțin.

Fără îndoială, nu toate îmbunătățirile mașinăriilor au fost inventia celor care au avut prilejul să le utilizeze. Multe îmbunătățiri au fost realizate datorită ingeniozității celor care le-au făurit, care le-au făcut să devină obiectul unui comerț anume,

iar altele, datorită acelora numiți filozofi sau oameni ai speculației, a căror treabă nu este aceea de a face ceva, ci mai degrabă aceea de a observa totul și, pe această bază, de a fi capabili, uneori, de a îmbina laolaltă puterile celor mai diferite și îndepărțate obiecte ale progresului societății; filozofia sau speculația devine, ca orice altă meserie, principala sau singura profesie sau ocupație a unei anumite clase de cetăteni. Ca orice altă meserie, și aceasta este subdivizată într-un mare număr de ramuri diferite, fiecare dintre ele oferind o ocupație unui anumit grup sau unei anumite clase de filozofi, iar această subdiviziune a muncii din filozofie, ca și în alte afaceri, duce la îmbunătățirea abilităților și la economisirea timpului. Fiecare individ devine mai specializat în ramura sa proprie; per total, se muncește mai mult, iar cantitatea de știință crește în consecință.

Acea bunăstare universală care se întinde până la păturile cele mai sărace de oameni este ocasionată, în societățile bine guvernate, de teribila multiplicare a producției din toate domeniile, ca o consecință a diviziunii muncii. Fiecare muncitor are o cantitate mai mare de produse ale muncii sale care-i prisosește și oricare alt muncitor aflat în exact aceeași situație, va putea să dea la schimb o mare cantitate din bunurile sale contra unei mari cantități din bunurile celuilalt sau, ceea ce înseamnă același lucru, contra prețului unei mari cantități din bunurile celuilalt. El îi oferă celuilalt, din abundență, ceea ce acesta are nevoie, iar acesta din urmă îi furnizează celui dintâi pe deplin ce are nevoie; belșugul se infiltrează în toate păturile sociale.

Să observăm condițiile de trai ale celui mai obișnuit meseriaș sau zilier dintr-o societate civilizată și înfloritoare și vom realiza că numărul de oameni din a căror muncă doar o parte – și încă una mică – a fost folosită pentru procurarea acestor

mijloace de trai ale respectivului muncitor depășește orice calcul. De exemplu, haina de lână care-l acoperă pe muncitor, oricăr de grosolană și nefinisată ar părea, este produsul muncii conjugate a unei multitudini de muncitori. Ciobanul, cel care sortează lâna, cel care piaptănă sau cardează lâna, vopsitorul, scărmănaștorul, torcătorul, țesătorul, piuarul, croitorul – și mulți alții trebuie să-și combine măiestria pentru a duce la bun sfârșit acest produs casnic. Câți comercianți și cărăuși au mai fost implicați, pe lângă ei, pentru a transporta materialele de la unii dintre meseriașii de mai sus la ceilalți, care adesea trăiesc în colțuri îndepărtate ale țării? Cât comerț și, în special, căță navigație, câți constructori de nave, marinari, producători de pânze de navigat, de frânghii marinărești trebuie să fi fost angajați pentru a aduce laolaltă diferitele chimicale folosite de vopsitor, care sunt adesea aduse din cele mai îndepărtate colțuri ale lumii? Ce varietate a muncii e necesară pentru a produce uneltele celui mai obișnuit dintre acești muncitori! Ca să nu mai vorbim despre complicatele mașinării precum vaporul, moara de apă a piuarului sau chiar despre războiul de țesut – și să luăm în considerare doar varietatea muncii necesare pentru a realiza cea mai simplă unealtă, și anume foarfecele de tăiat lâna oii, folosit de păcurar. Minerul, cel care construiește cuptorul în care este topit minereul, tăietorul de lemn, cel care produce cărbunele care va alimenta topitoria, cărămidarul, zidarul, muncitorul care stă la gura furnalului, cel care construiește mori, forjorul, fierarul – toți trebuie să-și îmbine măiestria pentru a o produce. Dacă am sta să examinăm în același fel diferitele părți ale vestimentației sale sau mobila din casa sa, cămașa groasă de în pe care o poartă pe piele, pantofii care-i acoperă picioarele, patul în care doarme și toate părțile care-l alcătuiesc, soba de bucătărie pe care-și prepară conservele, cărbunii pe care-i folosește în acest scop, scoși din adânc-

cul pământului și aduși la el acasă, poate, după o lungă călătorie peste mări și țări, toate celealte ustensile din bucătăria sa, tacâmurile de pe masa sa, cuțitele și furculițele, farfuriiile de lut sau de cositor de pe care servește sau împarte mâncarea, diferitele mâini folosite la pregătirea pâinii și berii sale, geamul de sticlă care lasă să intre căldura și lumina și ține departe vântul și ploaia – și toate cunoștințele și meșteșugul necesare pentru realizarea acestei minunate și fericite invenții fără de care aceste părți nordice ale lumii abia de și-ar permite o locuire confortabilă, împreună cu toate uneltele diferiților muncitori folosiți la producerea acestor bunuri diferite – dacă am examinat, spuneam, toate aceste lucruri și ne-am gândit ce variată este munca folosită pentru fiecare dintre ele, ar trebui să realizăm că, fără asistență și cooperarea a mii de oameni, cea mai obișnuită persoană dintr-o țară civilizată nu-ar putea obține nici cele mai ușoare și simple mijloace de trai, așa cum în mod fals ni le imaginăm noi că ar fi simple. Evident, prin comparație cu cel mai extravagant lux al celor mai importanți, obiectele necesare traiului său fără îndoială că par extrem de simple și ușoare; și, totuși, e posibil să fie adevărat că nevoile unui prinț european nu le depășesc pe cele ale unui țăran vrednic și cumpătat, de vreme ce nevoile acestuia din urmă le depășesc pe cele ale unui rege african, stăpân absolut asupra vietii și libertății a 10.000 de sclavi goi.